

Jak psát akademickou esej

Petr Andreas, Jaromír Škoda

Kontakt: petr.andreas@lfmotol.cuni.cz, jaromir.skoda@lfmotol.cuni.cz

Abstrakt

Úkol napsat akademickou esej v předmětu Bioetika a psychologie I. slouží k tomu, abyste se seznámili s medicínsko-etickými problémy a prohloubili svou schopnost pracovat kriticky se zdroji, analyzovat problémy, formulovat myšlenky a obhájit je v diskusi.

I když se věda může úspěšně rozvíjet pouze jako svobodná tvůrčí činnost, její provoz se řídí množstvím více či méně závazných norem a konvencí. Některé z nich jsou kodifikovány v podobě příruček a manuálů, jako je například citační styl APA.

Tento dokument je šablonou akademické eseje (zároveň se svou strukturou podobá odbornému článku) a obsahuje stručný výtah toho nejpodstatnějšího, aby vám pomohl vyvarovat se základních chyb a nedostatků. Dobrá formální úroveň textu je jedním z předpokladů pro jeho úspěšné přijetí čtenáři a hodnotiteli, což platí nejen pro akademickou esej, ale i pro studie či knihy v procesu peer-review.

Klíčová slova: akademické psaní, esej, formátování, argumentace

Úvod

V předmětu Bioetika a psychologie se v prvním ročníku věnujeme představení etických teorií a zajímavých medicínsko-etických dilemat. Ačkoliv je etika filozofickou disciplínou, není našim cílem posuzovat vaše filozofické znalosti – nakonec, jste studenti a studentky medicíny. Na druhou stranu, medicína má také své humanitní základy, které nám umožňují podívat se na složité situace v medicíně z jiné perspektivy: Můžeme léčit opravdu kohokoliv a za všech okolností? Opravdu přistupujeme ke všem pacientům stejně? Jakým způsobem lze nastavit vztahy mezi zdravotníky a pacienty? K tomu, abyste prohloubili svou schopnost nad těmito problémy systematicky přemýšlet a nespokojili se s nereflektovanými pocity a nepodloženými názory, slouží úkol psaní akademické eseje.

V tomto textu předkládáme stručný návod, jak psát akademickou esej: jak strukturovat text, jak citovat a pracovat se zdroji, jak přistupovat k argumentaci a čeho

se vyvarovat stran pravopisu, typografie a stylistiky. V závěru se dozvíte nároky na vaši práci.

VÝBĚR A ROZSAH TÉMATU

Pro svoji esej si můžete zvolit téma z následujících okruhů:

1. Etika reprodukčního rozhodování
2. Etika v pediatrii
3. Etika v závěru života
4. Pacient ve společenském kontextu
5. Etika těla/tělesnosti pacienta
6. Etika futurologie

„Není ctností etické teorie dělat ze složitých problémů jednoduché.“ Není to ctností ani vaší eseje. Neočekáváme, že vyřešíte dilemata, s kterými se v medicíně potýkáme posledních několik desetiletí. Ani nechceme, abyste svou esej uzavřeli bez snahy zaujmout argumentované stanovisko stylem, že „je to složité, každá strana má svůj názor“. Vyhnout se těmto extrémům můžete tím, že si zvolíte jeden aspekt či problém, o kterém se v rámci daného tématu diskutuje. Při odpovědi na otázku „Je eutanázie etická?“ lze snadno sklouznout do floskulí a truismů. Naopak když si položíte otázku „Jaké společenské důsledky mělo zavedení eutanázie v Belgii?“, bude vaše esej informačně a argumentačně bohatá a zajímavá.

STRUKTURA TEXTU

Každý článek by měl vždy obsahovat **název publikující instituce** (fakulta, časopis apod.), **název příspěvku**, **jméno autora** a **kontakt** na něj. Část se obvykle objevuje v záhlaví, neopomeňte ho upravit.

Následuje **abstrakt**, který shrnuje téma a závěry článku: o čem to bude a jak to dopadne.

Součástí abstraktu jsou **klíčová slova**. Vyberte tři až pět.

Úvod vymezuje téma práce, uvádí motivaci pro jeho výběr a nastiňuje stav dosavadního výzkumu. Formulujete v něm otázky a hypotézy, kterými se chcete zabývat.

Hlavní část (tělo textu či stat) se zpravidla skládá z několika podkapitol. Mapujete v nich hlavní názorové

pozice v rámci zvoleného tématu a reprodukuje argumentaci autorů/autorek, kteří se mu věnují. Můžete jejich argumenty kriticky analyzovat, ale měli byste zachovat neutrální tón a nedávat najevo své sympatie např. použitím emotivního slovníku.

V **diskusi** shrnete klíčové postoje a argumenty, kriticky je srovnáte, ukážete, v čem souhlasí či nesouhlasí, a představíte svůj postoj. Čím podrobněji a precizněji na daném prostoru pokryjete zvolené téma, ukážete různost postojů a prokážete, že se vyznáte v literatuře, tím lépe.

Ke konci diskuse uvádíte limity své práce a čím byste ji mohli vylepšit, kdybyste měli ideální množství času, energie a zdrojů. Uvádíte, že jste si vědomi vlastních omezení, že víte, kde přesně vaše argumentace „nesedí“ a proč. Snažíte se prohloubit chápání problematiky a být otevření dialogu. Přiznání limitů však neomlouvá nedbalost – vynechat klíčový argument, zdroj nebo autora je chybou, ať už to přiznáte či nikoliv.

Po diskusi následuje **závěr**, v němž odpovídáte na otázky položené v úvodu. Ukazujete zde svůj vlastní, argumentačně podložený a čtenářům srozumitelný pohled na téma. Od závěru se nelze distancovat.

Na závěr uvádíte **seznam literatury**, kterou jste při psaní použili a citovali.

Doporučujeme psát nejprve hlavní část a průběžně doplňovat seznam literatury. Úvod, diskusi a závěr je naopak výhodně nechat na závěr a jako úplně poslední abstrakt. Důvodem je, že argumentace se i v průběhu psaní může organicky vyvíjet.

CITOVÁNÍ A PRÁCE SE ZDROJI

Vědecká práce vždy rozvíjí poznání autorů, kteří se danému tématu věnovali před vámi. Aby vaše tvrzení byla důvěryhodná, musejí být dohledatelná a ověřitelná. Proto musíte u každého netriviálního faktu, názoru, argumentu nebo teze uvést, zda se jedná o tvrzení převzaté od jiných autorů, anebo vaše vlastní.

Pokud se jedná o převzaté tvrzení, které vychází z již publikovaného textu, je třeba citovat zdroj. Pokud zdroj neuvedete, dopouštíte se plagiátorství.

Důležité je rozlišovat typy zdrojů. Základem je využití odborné literatury (články v recenzovaných odborných časopisech, odborné monografie a učebnice). Takové zdroje byste měli použít aspoň tři. Zcela odlišnou kategorií jsou populární časopisy a internetové nebo multimediální zdroje. Ty je také možné využít, ale jen například jako výchozí bod úvah nebo pro ilustraci problému; je třeba mít na paměti, že ani texty otištěné v nejuznávanějších společenských časopisech (*The*

Economist, *Der Spiegel*, *Respekt*), které procházejí pečlivou redakční a faktickou kontrolou, nedosahují spolehlivosti odborné literatury a fakta v nich uvedená nelze pokládat za vědecky ověřená.

Nástroje umělé inteligence je možné (a produktivní) využít k rychlému seznámení se s tématem. Na vygenerovaných informacích a nápadech můžete po ověření v odborné literatuře dále stavět, umělou inteligenci však nelze citovat jako relevantní zdroj. (Nemluvte o tom, že nepřiznané převzetí vygenerovaného textu je podvod a takové texty lze odhalit pomocí standardních nástrojů, jako např. GPTZero.)

Pokud se jedná o vaši vlastní klíčovou myšlenku či zjištění, je třeba to naznačit, aby byl zřejmý váš přínos, například pomocí výrazů „zjistili jsme“, „domnívám se“.

Pro citování existuje řada úzů a manuálů, na které odborné časopisy obvykle odkazují v pokynech pro autory.

Mezinárodně rozšířený a zároveň jednoduchý pro osvojení je styl APA (American Psychological Association, 2010), proto jsme tento styl zvolili jako závazný pro vaši esej. Aktuálně je dostupný v sedmém vydání.

Styl APA obsahuje dva typy citace, a to uvnitř textu a v závěru. Citace uvnitř textu sestává z příjmení autora/autorky a roku vydání, například „jak uvádějí Perelman a Olbrechts-Tyteca (1971)“, případně „(Perelman a Olbrechts-Tyteca, 1971)“. Citujete-li přímo (v uvozovkách) nebo odkazujete-li na konkrétní část textu, je třeba přidat číslo nebo číselný rozsah stran, např. „Perelman a Olbrechts-Tyteca (1971: 15–16)“. Citace v závěru kromě příjmení obsahují také iniciálu jména a kompletní údaje o zdroji (ukázka v závěru tohoto textu).

Doporučujeme využívat záložku „Reference“ ve Wordu, případně s vybraným citačním softwarem (např. Mendeley, Zotero, EndNote). Umožní vám od počátku studií shromažďovat citovanou literaturu, což oceníte ve své budoucí akademické práci. Zároveň vám umožní vložit citaci v textu a lehce vygenerovat seznam použité literatury.

ARGUMENTACE

Argumentace, systematické odůvodňování tvrzení v textu nebo dialogu, je prostředkem, jak učinit komunikaci přesvědčivou a efektivní. Podle některých autorů představuje dokonce základ lidské racionality. Argumentujeme neustále včetně každodenních konverzací, v nejpropracovanějších podobách se s ní ovšem setkáváme ve vědeckých nebo právních textech.

Právě argumentace na vás klade při psaní akademické eseje největší nároky. Přestože existuje řada příruček o tom, jak správně argumentovat, lze říci, se to naučíte spíše praxí. Zde můžeme poskytnout jen několik základních doporučení.

Jako argumenty se označují buď **jednotlivé důvody**, které mají vést čtenáře k přijetí nějakého tvrzení, anebo **celek těchto důvodů (či premis) včetně tvrzení (teze či závěru)**, které z nich má plynout. Příklad argumentu (tvrzení, teze, závěru) se čtyřmi důvody (díličními argumenty či premisami): „Je nutné udržet vyrovnaný státní rozpočet, protože stát potřebuje pro svůj rozvoj finanční stabilitu, bude platit nižší úroky, nezadlužíme další generace a udržíme důvěru investorů a ratingových agentur.“

Existuje mnoho různých typů argumentů (vyčerpávající seznam poskytují Perelman a Olbrechts-Tyteca, 1971). K nejpoužívanějším patří **argument založený na faktu** (neléčená vzteklna je pro člověka ve 100 procentech případů smrtelná), **argument analogií** („Stejně jako antibiotika působí proti bakteriím, působí antivirotika proti virům“), **argument příkladem** („Po infarktu je prospěšné fyzicky cvičit, protože ti, kteří cvičili, měli nižší riziko opakovaného infarktu“), **apel k autoritě** („Očkovat proti spalničkám je dobré, protože to doporučuje WHO“), **pragmatický argument** („Očkování proti chřipce je nejúčinnějším prostředkem, jak snížit nemocnost zdravotníků“). Nejsilnější ze všech argumentačních forem je **deduktivní argument**, který vždy zaručuje logickou platnost („Všichni lidé jsou smrtelní, Sokrates je člověk, proto je Sokrates smrtelný“). Závěr **induktivního argumentu** je pak platný s určitou pravděpodobností („Všechny labutě, které vidíme, jsou bílé, proto každá další labuť bude s největší pravděpodobností také bílá“). V běžném životě i při psaní akademické eseje si však zpravidla vystačíme s jednoduchým pojetím argumentu jako přesvědčivého zdůvodňování.

HEURISTIKA

Při přípravě textu, ještě než se pustíte do vlastního psaní, je užitečné vytvořit si argumentační osnovu. Tato fáze se nazývá heuristika. Sepíšete si argumenty (tvrzení, teze), které reprezentují názorové pozice v rámci zvoleného tématu, a rozmyslíte si, které z nich chcete obhajovat (nebo vyvracet). U každé shromáždíte důvody, které k ní autora/autorku vedly, a to včetně případných zdrojů, odkud jste se o nich dozvěděli.

SLABÉ ARGUMENTY, NEVHODNÉ ARGUMENTY A ARGUMENTAČNÍ FAULY

Některé typy argumentů bývají ze své povahy častěji zavádějící než jiné a je třeba k nim přistupovat s větší

opatrností. Nazývají se argumentační fauly či triky anebo genericky slabé argumenty.

Do akademického textu nepatří apelování na pocity a emoce (které se toleruje v reklamě nebo politice a očekává v umělecké literatuře). Například: „Je opravdu možné přistoupit na argumenty pro eutanázii? Vždyť se stačí podívat do očí umírajících a vidíme tu žízňovou touhu po životě.“ Použití takovéto formulace může být dostatečným důvodem pro přepsání celé práce.

Další typy argumentů mohou být v daném kontextu použity správně nebo přijatelně (plauzibilně), anebo klamavě a manipulativně. U argumentů analogií je třeba prověřit, zda srovnávané jevy skutečně mají stejné vlastnosti. U argumentů příkladem se použitý příklad musí hodit pro danou situaci. U apelu k autoritě musí daná autorita představovat dostatečnou záruku správnosti (standardně se spoléháme na názor odborníka v dané oblasti, na vědecky potvrzený závěr, případně na vědecký konsensus). U pragmatického argumentu nemusí skutečnost, že vede k cíli, ještě znamenat, že také postup je správný. Dobrý přehled argumentačních triků podává McCandless (2012).

PRAVOPIS, TYPOGRAFIE, GRAMATIKA A STYLISTIKA

S **pravopisem** a pravidly pro správný zápis slov a vět byste měli být obeznámeni z předchozích stupňů vzdělávání. Pravopisné jevy zahrnují například psaní i/y, velkých a malých písmen, rozdíly mezi vje/vě apod. Pokud si nejste jistí (a nejistotu občas zažívají i zkušení korektoři), můžete využít *Pravidla českého pravopisu* (Ústav pro jazyk český AV ČR, 2023), *Internetovou jazykovou příručku* (Ústav pro jazyk český AV ČR, n. d.) nebo vhodné modely umělé inteligence.

Další rovinou jazykové kultury je **typografie**, která se zabývá správným použitím písma a písmových znaků – například interpunkce, mezery, uvozovky, pomlčky nebo zvýraznění textu. Na použití některých znaků je třeba dát si pozor:

- Je rozdíl mezi spojovníkem (-) a pomlčkou (–). Zjednodušeně řečeno, spojovník spojuje dvě části jednoho výrazu (šedo-bílý), zatímco pomlčka spojuje dva jednoslovné výrazy (zápas Novák–Djoković, bez mezer), víceslovné výrazy nebo části věty (Řecko – kolébka demokracie, s mezerami).
- V zápisu procent určuje mezera mezi číslovkou a znakem význam. Přídavné jméno *desetiprocentní* (bez mezery) můžeme zapsat jako „10%“, zatímco *deset procent* (s mezerou) zapíšeme jako „10 %“.
- V českém textu používáme české uvozovky („...“), v angličtině anglické ("...").

- Nezapomínejte také na to, že je nutné označit metajazyk např. *kurzívou* nebo uvozovkami, např. věta: „Pojem *spravedlnost* [/ „spravedlnost“] v etice znamená [...]“

Gramatiku (skloňování, časování, pořádek slov ve větě atd.) je třeba ohlídat v případě, že nejste rodilý/rodilá mluvčí daného jazyka. Pomůžou mluvnické nebo vhodný model umělé inteligence.

Stylistika se věnuje vhodnému použití slov a větných forem v určitých situacích a kontextech.

- V akademické eseji je třeba používat odborný jazykový styl a vyvarovat se sklouznutí do stylů jiných („prášky“ – hovorový styl, „ledví“ – básnický výraz pro ledviny nebo vnitřnosti).
- Jednoslovné číslovky zapisujeme slovy (jedna, deset, tisíc), delší číselné zápisy (22, 1918) číslicemi.
- Příliš dlouhá souvětí je pro přehlednost lepší rozdělit do více celků. Pokud souvětí nepřčtete nahlas na jeden nádech, hodí se ho rozdělit.
- Slova cizího původu používejte s mírou a ověřte si jejich význam. V medicíně máme někdy tendenci skrývat se za cizí slova v situacích, kdy sdělujeme pacientům nepříjemné zprávy – tomu je třeba se vyvarovat od počátku vaší lékařské dráhy.

FORMÁTOVÁNÍ

Tento dokument se svým grafickým formátem podobá odborným časopisům. Abyste si takové zpracování osvojili a zároveň se seznámili s editorskou činností, vyžadujeme použití tohoto textu jako šablony. Doporučujeme proto psát text nejdřív „nanečisto“ do vlastního souboru a následně ho vložit a zformátovat podle potřeb zadání.

- Používáme písmo Corbel, které odpovídá jednotnému vizuálnímu stylu 2. LF UK (2017).
- Formátování celého textu musí odpovídat i font tabulek a grafů. Následující graf (vizte graf 1) ukazuje, zda studenti v akademickém roce 2017/2018 založili své eseje na tehdy navržených citátech, nebo zda zvolili cestu formulování vlastního tématu.

Graf 1

Zdroj: archiv Ústavu lékařské etiky a humanitních základů medicíny 2. LF UK.

V následujícím přehledu (viz Tab. 1) si povšimněte četností jednotlivých témat esejí v akademickém roce /2018.

Tab. 1 – Témata esejů 2017/2018

téma	četnost
germinální etika	14
terminální etika	7
svoboda volby	6
jiné	111

Zdroj: archiv Ústavu lékařské etiky a humanitních základů medicíny 2. LF UK.

- V dokumentu je použita dvousloupcová sazba.
- Do dvou sloupců je třeba zasadit i grafy a další prvky (obrázky).
- Zachovejte také velikost a odsazení fontů, tak jak jsou nastaveny v tomto souboru. Budete-li někdy psát vlastní odborné texty, osvojte si vytváření stylů v MS Word v záložce „Domů“.
- Častou chybou je zdvojení označení odstavce. Buď zvolte odsazení mezi odstavci (jako v tomto dokumentu), nebo odsazení prvního řádku odstavce (např. jak to znáte z knih). Odsazení prvního řádku se řídí vlastními pravidly. V případě, že ho chcete používat, nedosadíte první řádek prvního odstavce, ale až následující. Nekombinujte zmíněná odlišení odstavců.

NÁROKY NA VAŠI PRÁCI

Přejeme si, aby vám tato šablona posloužila jako užitečný nástroj, ze kterého budete moci vycházet při akademickém psaní.

Vášim prvním úkolem je napsání eseje k zápočtu v zimním semestru. Požadovaný rozsah, včetně mezer, je 3600–5400 znaků (nezapočítáváme seznam použité literatury, záhlaví, zápatí a dvojité mezery). Práce musí vycházet z jednoho tematického okruhu (viz výše). Data a způsob odevzdání jsou určeny v podmínkách pro získání zápočtu. Nicméně sledujte i poznámky v SIS – například proto, že ne každý zkoušející vyžaduje odevzdání tištěné verze před samotným zápočtem.

TIPY A TRIKY

1. Vaše práce se má zabývat problémem v bioetice. Pokud si nejste jistí, tak jste to pravděpodobně s medicínskými informacemi přehnali.
2. Pokud nevíte, je dobré se poradit s kvalitními zveřejněnými esejemi z minulých let. Ale pozor, některé nároky se mohly změnit.

3. Nezanedbejte esej. Kvalifikované hodnocení zápočtu může zásadně ovlivnit náročnost a hodnocení zkoušky v letním semestru.
4. Ke konzultaci posílejte jen finální verze esejí. Opakované konzultace ze strany hodnotitelů nejsou v žádném případě samozřejmostí.
5. Chcete-li předejít obtížím, držte se APA.
6. Než práci odešlete, ujistěte se, že máte jak citace v textu, tak v seznamu literatury. Co je v textu, je v seznamu a naopak. Do seznamu se nikdy nepíše zdroj, který nebyl citován. Současně citace v textu a v seznamu musí být ve stejném citačním „jazyku“. V případě APA abecedně.

CITOVANÁ LITERATURA

2. LF UK. (2017). *Logomanuál*. Praha: 2. LF UK.

Načteno z:

<https://www.lf2.cuni.cz/dokumenty/jednotny-vizualni-styl>

American Psychological Association. (2020).

Publication manual of the American Psychological Association (7. vyd.). Washington: DC: American Psychological Association. Též online, načteno z: <https://apastyle.apa.org/>

Lingea, s. r. o. (2023). *Pravidla českého pravopisu* (3. vydání). Lingea.

McCandless, D. (2012). Argumentační fauly. (M. Picha, Redaktor). Načteno z Centrum občanského vzdělávání:

<http://www.obcanskevzdelavani.cz/work/ke-stazeni/argumentacni-fauly-A3-barva.pdf>

Perelman, C., & Olbrechts-Tyteca, L. (1971). *The New Rhetoric: A Treatise on Argumentation* (J. Wilkinson & P. Weaver, Trans.). University of Notre Dame Press.

Ústav pro jazyk český AV ČR. (n. d.). *Internetová jazyková příručka*. Načteno z: <https://prirucka.ujc.cas.cz>

